

3. Усічено-суфіксальні варіанти власних особових імен.

Усічено-суфіксальні варіанти власних імен

До групи усічено-суфіксальних імен ми зараховуємо імена, утворені за допомогою суфіксів від таких твірних основ, що становлять собою частину нейтральних імен і не виступають як самостійні слова [1;91]. П. Чучка відзначає, що усічення і суфіксація власних особових імен відбувалися одночасно, оскільки усічені основи не можуть функціонувати самостійно. У повісті Валерія Шевчука знаходимо різноманітні усічено-суфіксальні варіанти імен, в яких, в основному, суфікс додається до усіченої основи, що виникла в результаті апокопи:

Про+ць Про[кін], Сте+ц+тько Сте[пан];

чи афери, синкопи й апокопи: *Лесь+ко [О]ле[к]с[андр].*

Усічені та суфіксальні варіанти власних особових імен письменник не використовує у творі.

У повісті «Мор» Валерія Шевчука також наявні багато назв персонажів, які беруть участь у вертепі. Трапляються різні класи населення, наприклад: *Селянин з батогом, Пан, Пані, Паламар, Жінка з дитиною* тощо. Згадує автор також назву диявола: *Чорт*, імена вищих сил: *Янгол*, біблейських персонажів: *Аарон, Ірод* тощо. Подає Валерій Шевчук у своєму творі також імена давньогрецьких мислителів таких, як: *Платон, Демосфен* та *Аристотель*. Є у повісті назви *Гога* і *Магога*, у біблійній есхатології два народи, нашість яких потрясе світ незадовго до другого приходу Месії.

Отже, аналіз імен, що використовуються у повісті «Мор» Валерія Шевчука, показує наявність більшості назв грецького чи давньоєврейського походження, також є і антропоніми латинського походження. Вони вживаються в повній формі; трапляються і усічено-суфіксальні (Лесько, Стецько). Наявна також й інша номінація, яка є важливим складовим компонентом структури романів, тому й виконує у них ряд функцій. Така різноплановість дала змогу письменнику краще описати героїв, їхні характери, внутрішній світ, звички та уподобання тощо. Саме цей матеріал може слугувати підґрунтям для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р. Й. Керста. – К., 1984.
2. Левченко С. П. Словарь собственных имен людей: украинско-русский и русско-украинский / Институт мовознавства ім. О. О. Потебни. — 3-е, испр. и доп. — К : Наукова думка, 1967.
3. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. -752с.
4. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови . Ч. 2 : Функціонування власних назв : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 394 с.
5. «Українська мова». Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. – К.: «Укр. Енциклопедія», 2000. – 752с.
6. Шевчук В. Чотири романи / В. Шевчук. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. — 768 с.

Василечко І.

Науковий керівник –проф.Струганець Л. В.

ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Динамічні зміни, що відбуваються у всіх сферах життя людини, відображаються в мові, а особливо в інноваційних процесах на всіх рівнях лінгвальної ієрархії.. Однією з особливостей збагачення та розвитку словникового складу є здатність мови виражати невідоме через відоме, позначати нове за допомогою вже наявних знаків. Виникнення великої кількості нових понять, явищ, дій та процесів, які зумовлені внутрішньомовними чинниками, включає механізм введення в мовний потік нових лексичних одиниць. Різномасштабне вивчення лексичних інноваційних процесів знайшло своє вираження у працях Г. Вокальчук, С. Єрмоленко, Є. Карпіловської, Л. Струганець, О. Стишова, Ж. Колоїз, А. Нелюби, Д. Мазурик, Л. Кислюк та ін. Проте процес неологізації не стоїть на місці, адже в суспільстві відбувається багато подій, процесів, які впливають на мовотворення, тому проблематика не втрачає **актуальності**.

Мета статті – проаналізувати семантичні, структурні і функціональні характеристики лексичних інновацій в українській літературній мові ХХІ ст. Джерельною базою слугували публікації в електронних виданнях «Українські сенсації», «Експрес», «Вільне життя» та ін. Мета статті передбачає вирішення таких **завдань**: виявити на матеріалі української періодики склад нових слів і нових значень, що увійшли в українську мову; визначити основні чинники, які впливають на появу неолексем і неосемантів в українській мові, дати нормативну оцінку нового в лексиці, узагальнивши лексикографічний досвід українських та зарубіжних мовознавців щодо критеріїв доцільності / недоцільності використання запозичених слів. Вибір теми зумовлений ще й тим, що лінгвосоціум активно використовує запозичення з інших мов (особливо з англійської), забувши при цьому, що можна дібрати й українські відповідники майже до кожного неологізму іншомовного походження. Важливо наголосити на тому, що українська мова також спроможна описувати події, явища та процеси, які відбуваються на кожному етапі розвитку людства, за допомогою власних лексем.

Проблемним і досі залишається визначення поняття «неологізм». У працях учених, які працювали над дослідженням неологізмів, можна знайти визначення «неологізму» з деякими відмінностями. Наприклад, Ж. Колоїз зазначає: «У широкому розумінні неологізмом можна вважати все те нове, що характеризує зміни і розвиток мови. У залежності від мовного рівня неологізми доцільно було б диференціювати на лексичні, семантичні, фразеологічні, граматичні тощо» [4, с. 82]. Неологізм (від гр. *neos* – новий, молодий і *logos* – слово) – слово, яке ще не встигло ввійти до загального слововжитку і не включене до словників. Енциклопедія «Українська мова» визначає неологізм як «слово, а також його окреме значення, які з'явилися в мові на певному етапі її розвитку (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові окремого автора (стилістичні або індивідуально-авторські)» [8, с. 824].

Семантичний неологізм, або неосемант, – це вже наявна у мові лексема, яка розвиває нове значення. Продуктивність лексико-семантичного способу словотворення спричинена тенденціями розвитку сучасної української літературної мови, виділеними С. Бибику у монографії «Літературна норма і мовна практика»: 1) зростанням ролі синтаксичної сполучуваності слів; 2) усистемнюванням метафоричних похідних як лексико-семантичних варіантів (далі ЛСВ), 3) підвищенням потенціалу виразності, експресивізацією лексичних одиниць [5, с. 75]. Проте Л. Струганець звернула увагу на те, що труднощі дослідження семантичних неологізмів зумовлені тим, що не завжди зрозуміло, чи нове значення вже сформоване, чи йдеться про розширення лексичної та синтаксичної сполучуваності слів [7, с. 180]. Тому аналіз неосемантів не можливий без врахування нових синтагматичних зв'язків у лексичній системі.

Здатність позначати нове за допомогою вже наявних знаків економить словотвірні зусилля людей і забезпечує «спадкоємність знання, надійність комунікації між членами мовного колективу, зближує рівні мови, надає можливість навчання і самонавчання його членів» [6].

Буває, що неологізм не засвоюється літературною мовою, відкидається нею. До таких слів можна віднести новотвори початку ХХ ст.: *літун* (*льотчик*), *стипендист* (*стипендіат*), *промовник* (*проловець*), *подорожник* (*мандрівник*).

Слід відзначити, що номінативні неологізми виникають (і зникають) передовсім у розмовній мові, насамперед у жаргонах (*мобільник*, *маршрутка*, *гуглти*, *мажор*).

Неологізми – категорія історична. Коли явище, яке сприймалося як нове, стає звичним, слово, що його називає, стає загальноновживаним (узуальним), властивим мовленню багатьох людей, тож перестає сприйматися як неологізм.

Наприклад, загальноновживане нині слово *спектр* (кольорова смуга від розпаду білого світла, від лат. *spectrum* – привид, видіння) – термін, уведений Ісааком Ньютоном у 1672 році; вітамін – неологізм, утворений у 1913 році польським ученим К.Функом від латинського слова *vita* (життя) і терміна *аміни*, що означає вид органічних сполук (від амоній). Слово *супермен* (людина, упевнена в своїй перевазі над іншими людьми – *superman* від нім. *Übermensch* «надлюдина») уперше вжито англійським письменником Бернардом Шоу.

Відносно недавно неологізмами були слова *Інтернет*, *файл*, *CD-диск*, *принтер*, *офіс*, *спікер*, *олігарх*, *корупціонер*, *безхатченко*, *субсидія*, *інвестиція*, *аеробіка*, *памперси*, *презентація*, *приватизація*. Нині ці слова загальноновживані. Трапляється, що деякі застарілі або маловживані слова повертаються з пасивної лексики до активної й відроджуються до нового життя: *довкілля*, *добродій*, *гривня*, *книгозбірня*, *світлина*, *сиротинець*, *часопис*.

За джерелом появи нового лексико-семантичного варіанта розрізняють два види неосемантів:

1) різновид новотвору в системі української мови, наслідок семантичного словотворення в межах уже відомої одиниці чи наявної в мові формальної структури;

2) різновид неозапозичення-значення в межах наявної лексичної одиниці з іншим значенням [1, с. 24].

До першої групи належать такі суспільно-політичні лексеми: *диванна сотня* – люди, які вболівають за суспільні справи, сидячи перед телевізорами, *зелені чоловічки* (вони ж «ввічливі люди») – спецназ ГРУ РФ – озброєні бійці без розпізнавальних знаків і, як правило, в масках, що видавали себе за самооборону Криму, *зеленкарі* – найманці, що обливають зеленкою опозиційних політиків та публічних осіб, *колоради* – назву комахи родини жуки-листодів колорадського картопляного жука використовують для найменування проросійських озброєних сепаратистів, які прикрашають себе схожими на забарвлення комахи георгіївськими стрічками.

У мові з'явилися і нові поняття для позначення певних неологізмів: *кібернеологізми* – нові лексичні одиниці, які номінують предмети, процеси та явища, пов'язані з використанням комп'ютерної техніки або мережі Інтернет, як-от: *Аутернет* (від англ. *outer* – зовнішній + *net* – мережа) – альтернатива Інтернету, його гігантський за рівнем охоплення аналог, який планує запустити нью-йоркська некомерційна компанія MDIF (Media Development Investment Fund). Технічна основа – розміщення на навколоземній орбіті мініатюрних недорогих супутників CubeSat. *Аутернет* буде вільний від цензури, забезпечуватиме повну конфіденційність та безплатний доступ до інформації. Головна мета проекту – подолання інформаційної нерівності. *Бан* – (від англ. *ban* від лат. *ban* – забороняти) – обмеження прав користувача Інтернету як спосіб

його покарання за неправомірні дії. Звідси жарг. *збанити*. *Блог* (від англ. *web log* – щоденник подій) - новітній вид медіа, онлайн-щоденник (електронний журнал). На блогах розміщують контент (зміст) у вигляді текстових заміток (постів), фотоматеріали та ін. тимчасової значущості, що регулярно додаються чи поновлюються. *Бот* (англ. *bot*, скорочення від *robot*) – спеціальна програма, функція якої – імітація дій людини. Великої популярності програми-роботи набули в Інтернеті. Запрограмовані на певні інтернет-запити, боти видають інформацію (прогноз погоди, курс валюти, програма телебачення і т. ін.) Призначення *www-ботів* – залучати людей на сайти, соціальні мережі, піднімаючи таким чином їхні рейтинги. Алгоритми боти виконують за допомогою тих же інтерфейсів, що й звичайний користувач. *Bikineduist* – автор і/або редактор Вікіпедії (англ. *Wikipedia* – від *Wiki* (з гавайськ. *wikiwiki* – швидко-швидко) – технологія для створення сайтів + фр. енциклопедія – (лат. *encyclopaedia* від дав. гр. *ἐγκύκλιος παιδεία* – «коло наук» – сукупність наукових знань із широкого кола питань), вільної універсальної електронної енциклопедії, що складається з 285 мовних розділів (національних Вікіпедій) і містить понад 30 млн. статей, написаних добровольцями з усього світу. Нагорода «Вікіпедист року» присуджується за найбільші досягнення редакторів і авторів електронної енциклопедії. Першим українцем, який отримав цю нагороду (за версією засновника Вікіпедії Джиммі Вейлза), став Ігор Костенко з Небесної сотні, убитий 20 лютого 2014 року на вулиці Інститутській у Києві. Активіст Євромайдану був студентом географічного факультету, захоплювався журналістикою. Активно дописував в українську Вікіпедію: за два з половиною роки він створив понад 280 статей, зробив більше 1600 правок [6].

Також є групи неологізмів, які пов'язані з виникненням нових явищ, процесів науково-технічного прогресу (*селфі, біоніка, інстаграм, наноробот*), які породжені розвитком культури і маскультури (*буккросинг, блокбастер, вебліш, глобіш, хендмейкер* та ін.).

Особливу увагу варто звернути на запозичені слова. Досліджуючи процес входження нових слів у сучасне мовлення, В. В. Зірка говорить про те, що «...ми є свідками певної боротьби двох видів свідомості – орієнтації на властивості традиційної норми та орієнтації на систему цінностей сучасного члена соціуму, на його ментальність». Хоча вчена й додає при цьому, що відбувається взаємовплив: мова відображає ментальність сучасника і цим зміцнює її [2, с. 165-168]. Є багато запозичених неологізмів, які можна замінити на українські відповідники (*форвард – нападник, краудфандинг – спільнокошт, імідж – образ* та ін.) Тобто, під час використання нових іншомовних слів потрібно пам'ятати й те, що до багатьох з них можна дібрати український відповідник. Цим ми збагачуватимемо нашу рідну мову. І не завжди використання запозичених слів є доцільним.

Висновки. Отже, активізація процесу запозичення відбувається на тлі інших, не менш активних процесів у галузі лексики, які знаходять своє втілення у публіцистичному стилі як найбільш проникному й відкритому для всіх новоутворень. У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. більшу частину запозичень, які вільно використовуються в газетах, журналах та інших засобах масової інформації, становлять англіцизми. І це є характерним не тільки для української мови. Здебільшого неосеманти виникли внаслідок метафоризації, рідше – метонімізації чи запозичення з інших мов. Також нові лексико-семантичні варіанти приходять у літературну мову з соціальних діалектів і термінологічних систем. Загалом процес неологізації потребує постійних студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавн. дім Д. Бураго, 2008. – 336 с.
2. Зірка В. В. Реклама и новомодные слова / В. В. Зірка // На терені юридичної і філологічної науки: зб. наук. праць, присвяч. 50-річчю від дня народж. і 25-річчю наук.-пед. діяльності проф. Прадіда Ю. Ф. – Сімферополь, 2006. – С. 165–168.
3. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я» / С. Караванський. – К.: Академія, 2001. – 240 с.
4. Колоїз Ж. В. До питання про диференціацію основних понять неології / Ж. В. Колоїз // Вісник Запорізького ун-ту: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2002. – № 3. – С. 78–83.
5. Літературна норма і мовна практика: монографія / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибики, Т. А. Коць та ін.; [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – Ніжин : ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 320 с.
6. Ясінська О.В. Кібернеологізми як об'єкт мовної картини світу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://seanewdim.com>
7. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.
8. Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Заблук та ін.]. – К. : Вид-во «Укр. Енцикл.» ім. М. П. Бажана, 200